

Show us the money!

– mod større åbenhed i OA-publicering

At skabe større transparens i udgifterne er et nødvendigt skridt at tage, hvis vi vil kunne kæmpe for forskernes ret til at publicere OA under rimelige vilkår til rimelige priser.

Af Asger Væring Larsen, avla@bib.sdu.dk, Syddansk Universitetsbibliotek

Det koster penge at publicere videnskabelige artikler i tidsskrifter. Det ved om nogen bibliotekerne, der hvert år bruger et ikke uanseeligt millionbeløb på at købe adgang (licenser/abonnementer) til alle de mange videnskabelige tidsskrifter, der findes i verden. Det nyder mange mennesker godt af, idet de via deres lokale bibliotek, kan få adgang til at læse de artikler, de har brug for til deres forskning eller studier. Dette er et system, der har fungeret i mange, mange år, men det er efterhånden blevet et problem at finde penge til de mange dyre licenser, da priserne på disse er øget markant de senere år.

En af reaktionerne på at adgangen til videnskabelig litteratur kun findes for de forskere og studerende, der er tilknyttet et velhavende universitet har været, at Open Access (OA) har vundet større og større indpas – også af principielle årsager: Resultaterne af offentligt støttet forskning skal natur-

ligvis være offentligt tilgængelige. Med OA er adgangen til de videnskabelige værker gratis for læseren. Mange tidsskrifter har skiftet fra abonnementsmodellen til OA, og mange nye OA-tidsskrifter er kommet til. Denne model kaldes den gyldne, da tidsskrifterne er gratis at læse, men (ofte) koster penge at publicere i. Udgiften hertil kaldes Article Processing Charge (APC) – på dansk ofte kaldet forfattergebyr.

Da både myndigheder, forskningsfonde og institutioner i stigende omfang er begyndt at kræve at forskerne publicerer deres forskningsresultater OA, har de kommercielle (licensdrevne) forlag og tidsskrifter måttet indrette sig derefter, og tilbyder forskerne at de kan publicere OA hos dem – mod betaling, naturligvis. Dette kaldes ofte for hybrid-modellen.

Derudover er der mulighed for at lægge en version af sin artikel i et såkaldt

institutionelt repository, som fx det forskningsregistreringssystem, som universiteterne bruger til at registrere deres forskeres produktion. Denne måde kaldes parallel-publicering idet forskeren både publicerer sin artikel i et tidsskrift, der kræver abonnement og samtidig lægger en kopi i et repository. Denne metode er som udgangspunkt gratis, men forlagene, som jo besidder ophavsretten til artiklerne, stiller krav til hvilken version, der må lægges gratis ud og de kræver som oftest at det først må foregå efter fx 12 måneder.

Det er netop denne model for OA-publicering (også omtalt som grøn Open Access) den danske regering ønsker at danske forskere skal benytte, da det som udgangspunkt ikke medfører en direkte merudgift for samfundet at publicere på denne måde, samtidig med at resultatet bliver en OA-publication, der opfylder kravene om OA. Regeringen har nemlig besluttet at 100%

OPEN ACCESS

af den offentligt støttede forskning skal være OA i 2025 – og helst vha. parallelpubliceringsmetoden.

Disse forskellige krav til artikelversion og embargo gør grøn Open Access, som parallelpublicering også kaldes, afskrækkende for mange forskere, der så vælger at publicere i et OA-tidsskrift eller gå efter hybrid-modellen, der så koster penge. Regeringen havde netop denne type merudgifter som argument for at anbefale den grønne model, og som vi skal se, peger en ny undersøgelse på, at der publiceres ganske meget gylden og hybrid OA.

Men hvor mange penge bruger forskerne på at publicere? Er det overhovedet et stort problem? Det er straks svært at svare på, for penge til publicering kommer mange forskellige steder fra, og der føres ikke centralt regnskab med den slags betalinger alle steder. Det ville være en næsten uoverkommelig opgave at skabe et overblik over. Men man kan estimere beløbet, og det er der flere, der har prøvet at gøre. Men den slags projekter er håndholdte og ikke særlig reproducerbare, så hvis man ønsker at danne sig et løbende overblik over både mængden af OA-publikationer og udgifterne forbundet med OA-publicering, er man nødt til at indføre nogle monitoreringssystemer.

I Danmark etableredes i 2015 Open Access Indikatoren, der årligt måler andelen af publikationer fra danske universiteter, der er OA.

Men den viser ikke hvor mange penge forskerne bruger på at publicere OA. Et nyligt overstået DEFF-finansieret projekt (OAM-DK) har kigget på netop dette, og resultaterne fra projektet kan du læse om i dette nummer af REVY. Det er analyser af denne slags, der burde kunne få øjenbrynene til at løfte sig på andre end bibliotekschefer. Universiteternes bevidsthed omkring disse

udgifter bør blive skærpet af denne og andre undersøgelser af samme slags, og håbet er da også i projektgruppen bag OAM-DK, at deres analyse kan bidrage til at der lægges yderligere pres på forlagene til at inddrage størrelsen på deres APC'er i licensforhandlingerne.

Ovenstående analyse kommer i kølvandet på eller samtidig med en ræk-

ninger indberettet af forskere og fra universiteternes økonomisystemer.

På Bielefeld Universitetsbibliotek udvikledes et system, kaldet OpenAPC, der indsamler data baseret på universiteternes indberetninger af faktura-data, og de deles åbent. Dette system er også blevet anvendt på Det Kongelige Bibliotek i Sverige, og her indsamler det ligeledes data fra universiteternes fakturaer.

Et sidste eksempel er det kommercielle produkt Chronos, der er mere komplet, da det omfatter hele publiceringsprocessen og fungerer både som publicerings- og betalingsværktøj for forskere. Information om APC'er kan så trækkes ud af systemet af administratorer og analyseres.

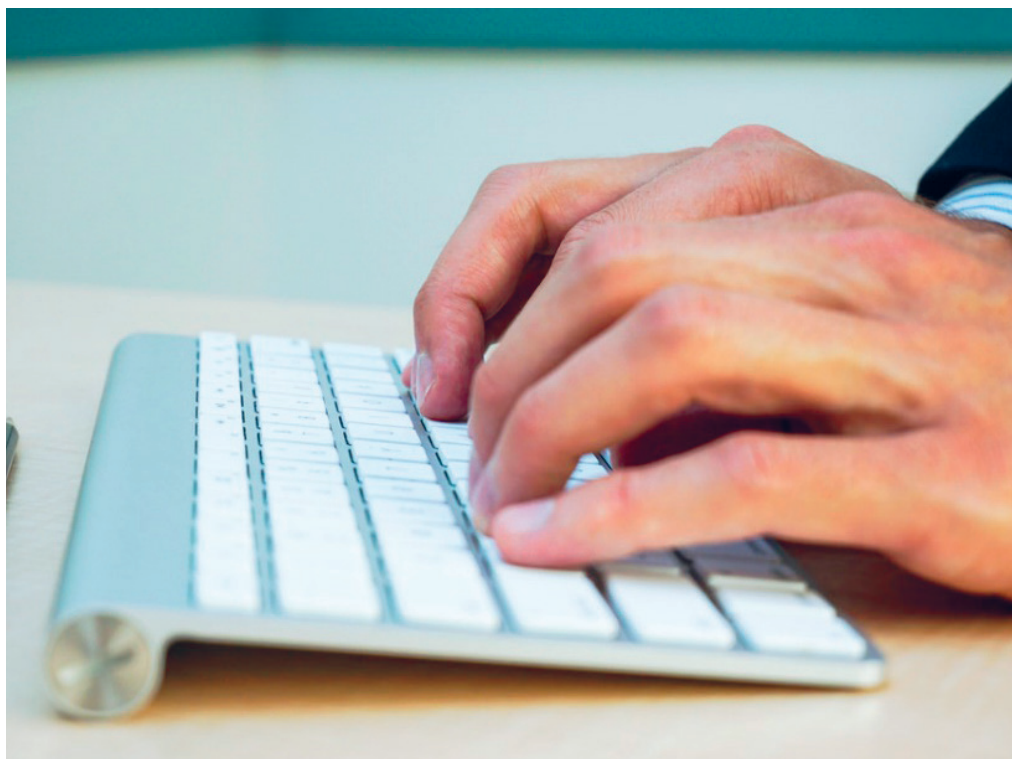

Foto: Mary Cullen - instructionalsolutions.com, CC-BY: <https://creativecommons.org/licenses/by/2.0/>

ke internationale initiativer af samme type. I England har JISC (tidligere kendt som Joint Information Systems Committee) etableret et system til at monitorere APC'er. Systemet er todelt: Monitor Local som giver de enkelte institutioner mulighed for at inddatere egne APC-udgifter, og Monitor UK der indsamler data fra Monitor Local og laver nationale oversigter. Data i Monitor Local kommer dels fra oplys-

Fælles for denne slags systemer er, at de jo kræver data for at være brugbare. Data kan komme fra universiteternes økonomisystemer, der jo holder styr på bl.a. universiteternes udgifter.

Men disse systemer indeholder ligeledes kun de data, der lægges ind i dem, og udgifter til APC'er kan meget vel ikke blive inddateret, da nogle forskere enten ikke inddaterer (alle) oplysning-

gerne, eller finder alternative finansielle ruter, fx betaler af egen lomme. Så selvom data burde være mere præcise fra disse systemer sammenlignet med estimater baseret på universiteternes antal publicerede artikler ganget med tidsskrifternes listepreiser, så skal resultaterne fra begge typer analyse tages med et gran salt. Men de kan give et slag på tasken, og selv det kan give et indtryk af hvordan udgifterne til OA-publicering de fordeler sig på type, udgifternes størrelse og om de er i vækst.

Som OAM-rapporten konkluderer, så kræver udvikling af præcise og omfattende monitoreringssystemer dog et godt samarbejde mellem "... de kompetencer, der er til stede inden for

system-it, dataanalyse, bibliometri, licens, OA samt forskningsregistrering på universiteterne."

Det EU-støttede projekt OpenAIRE har også kastet søgelyset på OA-monitorering og har samarbejdet med det østrigske projekt: AT2OA (Austrian Transition to Open Access). AT2OA afholdt for nylig en workshop, der mandede ud i en række anbefalinger til udvikling af monitoreringssystemer.

Så der er opstået et øge fokus på at få bragt den fulde økonomi inden for forskningspublicering frem i lyset, for det korte af det lange er: for at kunne foretage informerede politiske og strategiske beslutninger hos især regeringer, forskningsfonde og universiteter er der nødt til at være åbenhed i penge-

strømmene der tilflyder publiceringsprocessen.

Åbenhed præger ikke ligefrem billedet, når det drejer sig om forlagernes priser på licenser og APC'er, for ud over den krævede tavshedspligt i forhold til licenser, mudres billedet af bilaterale forlagsaftaler, som kan indeholde institutionelle medlemsrabatter på APC'er og nedsættelse af licensudgifter svarende til de udbetalte APC'er mv.

At skabe større transparens i udgifterne er et nødvendigt skridt at tage, hvis vi vil kunne kæmpe for forskernes ret til at publicere OA under rimelige vilkår til rimelige priser.

Henvisninger:

'Chronos'. Accessed 7 February 2019. <http://chronos-oa.com/page/4-website/>.

'Data from Open APC Sweden Included · INTACT'. Accessed 7 February 2019.

<https://www.intact-project.org/general/openapc/2017/09/18/openapc-se/>.

'Forside - Dansk Open Access-Indikator'. Accessed 6 February 2019. <http://oaindikator.dk/da>.

Svendsen, M, Rosenkrantz Hansen, C & Dorte, A 2019, Open Access Monitor - DK (OAM-DK): Indsamling, dokumentation og administration af publiceringsudgifter til Open Access i Danmark. Det Kgl. Bibliotek, Aarhus. Accessed 6 February 2019. <https://doi.org/10.7146/auL291.205>

'Keep It Simple! - Developing Open Access Monitoring'. OpenAIRE (blog). Accessed 6 February 2019.

<https://www.openaire.eu/blogs/keep-it-simple-developing-open-access-monitoring>.

'Monitor UK and Monitor Local'. Accessed 6 February 2019. <https://monitor.jisc.ac.uk/>.

'Open APC · INTACT'. Accessed 7 February 2019. <https://www.intact-project.org/openapc/>.